

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Резюме. У статті досліджено класифікацію загроз економічній безпеці підприємств, здійснено їх ідентифікацію на прикладі машинобудівного підприємства та виявлено чинники, від яких залежить рівень цих загроз.

The summary. In the article classification of threats to enterprise's economical safety have been investigated, made their identification on the example of building enterprise and identified factors that affect the level of these threats.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, загрози економічній безпеці машинобудівного підприємства, чинники.

Постановка проблеми. На сьогодні для економіки України характерними є тенденції поступового зростання темпів економічного та науково-технічного розвитку, проте існує небезпека ймовірних загроз господарській діяльності підприємства, які можуть бути спричинені чинниками як зовнішнього, так і внутрішнього його середовища. Їй надалі залишається проблема відсутності ефективного механізму ідентифікації загроз економічній безпеці машинобудівного підприємства та чинників, що впливають на них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню суті і причин виникнення загроз економічній безпеці підприємства приділяється значна увага вітчизняними та зарубіжними науковцями [1–18]. В наукових працях О. Барановського [1], М. Куркіна [8], В. Слізкої [16], О. Сосніна, П. Пригунова [17], приділено суттєву увагу суті різних видів загроз, що впливають на діяльність підприємства. І. Воловельська [3] та О. Скібіцький [15] розглядають основні види ризиків, що здійснюють вплив на економічну безпеку підприємства. Класифікацію загроз економічній безпеці підприємства відображено у наукових працях, таких авторів, як Т. Васильців, М. Пасічник [2], В. Ортинський [4], Т. Кузенко [7], В. Геєць [11], О. Молодецька [12], Н.Третьякова [18].

Значна кількість ознак класифікації та видів загроз економічній безпеці підприємства (табл. 1) на сьогодні потребує суттєвого узагальнення і залишається предметом для подальших досліджень. У деяких працях [2; 4; 11; 18] в межах однієї ознаки класифікації загроз економічній безпеці підприємства виділяються види цих загроз, які варто було б віднести до окремих ознак. Крім того, спостерігаються неточності при формулювання ознак класифікації загроз економічній безпеці, що призводить до невідповідності видів цих загроз відповідним ознакам [7].

Для практичного використання найдоцільніше використовувати такі ознаки класифікації загроз економічній безпеці підприємства: за джерелами виникнення – зовнішні та внутрішні; за відношенням до людської діяльності – об'єктивні та суб'єктивні; за ступенем керованості – керовані та некеровані.

Носіями зовнішніх загроз є: постачальники, покупці, підприємства–конкуренти, банки, держава через законодавчі, виконавчі та судові органи влади, рейдерські структури. Внутрішні загрози зумовлені економічними процесами, які пов'язані із залученням ресурсів на підприємство, забезпеченням їх збереження та використання, а також отриманням та ефективним застосуванням результатів діяльності підприємства тощо. В основному ці загрози проявляються в процесі незадовільної роботи підрозділів підприємства, зокрема і служби безпеки підприємства, використання застарілої техніки у виробництві тощо.

До об'єктивних відносять загрози, що не залежать від діяльності підприємства та її працівників (суб'єктів прийняття рішень): інфляція, політична та економічна нестабільність держави, стихійні лиха, катастрофи, військові конфлікти тощо. Суб'єктивні загрози виникають переважно внаслідок неефективної роботи підрозділів підприємства або окремих його працівників і включають: загрозу розголошення працівниками підприємства конфіденційної інформації, рейдерські атаки.

На керовані загрози впливає керівництво підприємства з метою зміни рівня впливу цих загроз. До них належать: втрата кваліфікованого персоналу, неспроможність експортувати продукцію в економічно розвинені країни, недоліки в організації виробничого процесу, тощо.

До некерованих відносять такі загрози: постійні і часто непередбачувані зміни законодавства, захоплення частки вітчизняного ринку машинобудівної продукції іноземними компаніями і транснаціональними корпораціями, високий рівень корупції тощо.

Завдання статті. Основними завданнями статті є: дослідити класифікацію загроз економічній безпеці підприємства, здійснити їх ідентифікацію та виявити чинники від яких залежить рівень цих загроз на прикладі машинобудівного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Аналіз понять “загроза”, “ризик”, “чинник” у тлумачному та економічному словниках [19; 20] дає можливість встановити між ними зв'язок. Джерелом виникнення загроз економічній безпеці підприємства є чинники, що здійснюють свій вплив на стан безпеки. Крім того, для підприємств характерними є ризики їх господарської діяльності, що передбачають ймовірність виникнення загроз економічній безпеці підприємства, проте вони можуть і не нести за собою негативних наслідків.

Таблиця 1

Ознаки класифікації та види загроз економічній безпеці підприємства, що пропонуються вітчизняними та зарубіжними вченими

	за природою та сферами виникнення	за сферою діяльності підприємства	за тривалістю впливу	за відношенням до людської діяльності	за наслідками*, за ступенем ваги кризи виробника**, за ступенем тяжкості наслідків***	за можливістю прогнозування	за об'єктами посягань	за походженням*, за місцем виникнення**, за джерелами виникнення***	за систематичністю прояву	за рівнем економічного управління	за ступенем керованості	за ймовірністю виникнення	за ступенем ймовірності	за активністю дій джерел загроз	за впливом на стадії підприємницької діяльності
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
політичні, кримінальні, конкурентні, контрагентні; економічні, фізичні, психологічно-інформаційні тощо	[4]														
фінансові, виробничі, кадрові, інформаційні, технічні, технологічні		[11]													
короткострокові, середньострокові, довгострокові			[11]												
об'єктивні, суб'єктивні				[4]											
загальні, локальні*; загрози мінімального, середнього та сильного ступенів кризи**, з низьким, середнім та високим ступенем***					[4*; 11**; 12***]										

прогнозовані, непрогнозовані						[4]											
персонал підприємства, матеріальні цінності, інформація, ділова репутація тощо							[4]										
зовнішні, внутрішні								[4*; 11**; 12***]									
систематичні, несистематичні									[11]								
загрози національній, регіональній безпеці, загрози безпеці підприємства										[11]							
керовані, некеровані											[11]						
явні, приховані												[4]					
малоймовірні, реальні													[12]				
активні, пасивні														[12]			
на етапі організації підприємства, на стадії його функціонування, на заключному етапі																	[12]

Одним з важливих завдань у діяльності підприємства є прогнозування, своєчасне виявлення, попередження і нейтралізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці машинобудівного підприємства, виявлення напрямку і сили їх впливу (табл.2).

Таблиця 2

Чинники впливу на виникнення загроз економічній безпеці машинобудівного підприємства та їх наслідки

Чинники, що впливають на виникнення загроз	Загрози економічній безпеці	Можливі наслідки загроз
Інформаційно-аналітична складова		
Відсутність документації, що регламентує рівень конфіденційності інформації та інструкцій щодо обмеженого доступу до неї працівників підприємства	Розголошення конфіденційної інформації	Використання комерційної таємниці конкурентами
Виробничо-технологічна складова		
Банкрутство постачальника	Зрив договорів постачання	Припинення постачання певного виду матеріальних ресурсів
Незадовільні умови збереження матеріальних ресурсів	Зниження якісних характеристик товарно-матеріальних цінностей, недостатня забезпеченість процесу виробництва сировиною	Порушення ритмічності виробництва
Використання застарілого обладнання, його зношеність	Порушення технічних вимог щодо	Зростання незворотних відходів

	виробництва продукції	
Кадрова складова		
Перехід працівника до конкурентів	Втрата кваліфікованого персоналу	Використання досвіду та знань колишніх працівників підприємства конкурентами, зокрема, ідей, винаходів, ноу-хау, технічних проектів
Відсутність системи підвищення кваліфікації працівників підприємства		Неспроможність працівників професійно виконувати свою роботу через недостатній рівень кваліфікації
Конфлікти працівників між собою та з керівництвом підприємства		Зниження продуктивності праці
Фінансова складова		
Нестабільне становище банківської системи	Відмова у кредитуванні	Зростання дефіциту грошових коштів
Низька конкурентоспроможність продукції	Повернення покупцями продукції, зменшення обсягів реалізації продукції	Зниження репутації підприємства, зменшення прибутку підприємства
Законодавчо-правова складова		
Неефективна робота юридичного відділу підприємства	Збільшення кількості програних судових справ	Накладені штрафні санкції на підприємство
Силова складова		
Відсутність ефективної системи охорони на підприємстві	Силова рейдерська атака	Силове рейдерське захоплення підприємства
Екологічна складова		
Недотримання норм щодо вмісту шкідливих речовин, які потрапляють у навколишнє середовище та недотримання екологічних параметрів щодо продукції, яка виробляється	Неспроможність експортувати продукцію в економічно розвинені країни	Втрата значного сегменту зарубіжного ринку

Проаналізувавши дані таблиці 2, пропонуємо поділяти загрози за впливом на складові економічної безпеки підприємства: на ті, що впливають на усі її складові, на декілька складових та одну складову.

Чинники, що впливають на виникнення загроз економічній безпеці машинобудівного підприємства тісно взаємопов'язані. Наприклад, причиною відсутності системи підвищення кваліфікації працівників, а також служби охорони може бути брак фінансових ресурсів підприємства. Перехід працівника до конкурентів спричинений низькою оплатою праці, відсутністю мотивації. Підприємству слід проводити виважену кадрову політику, зокрема, у сфері оплати праці та соціального захисту працівників. Причиною виникнення конфліктів є здебільшого некоректна поведінка як з боку працівників, так і з боку керівництва підприємства. Низькі темпи оновлення основних засобів зумовлені нестачею у підприємства власних фінансових ресурсів для закупівлі нового виробничого обладнання.

Важливою загрозою для підприємств машинобудування є втрати кваліфікованих працівників, що спричинені, насамперед, непрестижністю професії відповідного виду економічної діяльності та низьким рівнем оплати праці. Крім того, характерними причинами виникнення цієї загрози є скорочення загальної чисельності працівників, що виконували наукові та науково-технічні роботи, старіння наукових кадрів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ідентифікація загроз за впливом на складові економічної безпеки машинобудівного підприємства дасть змогу розробити конкретні заходи щодо усунення цих загроз. Перспективами подальших досліджень є формування та реалізація заходів щодо забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства.

Використана література

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О. І. Барановський. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. — 759 с.
2. Васильців Т.Г. Чинники та джерела загроз економічній безпеці підприємства / Т.Г. Васильків, М.Б. Пасічник // Збірник науково-технічних праць. Науковий вісник НЛТУ України. — 2008. — Вип. 18.10. — С. 128-135.
3. Воловельская И.В. Основные виды рисков, их воздействие на экономическую безопасность предприятия. Методы оценки рисков / И.В. Воловельская // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2009. — №26. — С. 64-66.
4. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: Навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / [В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін.]. — К.: Правова єдність, 2009. — 544 с.
5. Калина А.В. Економіка підприємства: Навч. посібник / А.В. Калина, А.А. Котвицький, О.З. Стожок. — К.: Знання України, 2007. — 324 с.
6. Кириченко О.А. Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці / О.А. Кириченко, Ю.Г. Кім // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 12. — С. 53-65.
7. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки: дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: 08.06.01 / Т.Б. Кузенко. — Київ, 2004. — 194 с.
8. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: монография / Н.В. Куркин. — Д.: АРТ-ПРЕСС, 2004. — 452 с.
9. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: Підручник / Л.О. Лігоненко. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. — 824 с.
10. Манів З.О., Луцький І.М. Економіка підприємства: Навч. посібник / З.О. Манів, І.М. Луцький. — 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2006. — 580 с.
11. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.З. Клебанова та ін. / За ред. В.М. Геєця. — Х.: ІНЖЕК, 2006. — 240 с.
12. Молодецька О.М. Сучасні підходи до класифікації загроз економічній безпеці підприємства [Електронний ресурс] / О.М. Молодецька. — Режим доступу до матеріалу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52045.doc.htm
13. Прокопишина О.В. Особенности дифференциации носителей угроз экономической безопасности предприятия внешнеэкономической деятельности промышленного предприятия / О.В. Прокопишина // Бизнесинформ. — 2008. — № 8. — С. 3-6.
14. Рамазанов С.К., Степаненко О.П., Тимашова Л.А. Методи антикризового управління: монографія. — Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. — 192 с.
15. Скібіцький О.М. Антикризовий менеджмент: Навч. посібник / О.М. Скібіцький. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 568 с.
16. Слизкая В.П. Классификация угроз экономической безопасности предприятия / В.П. Слизкая // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. — 2008. — № 2 (38). — С. 177-181.
17. Соснин А.С., Прыгунов П.Я. Менеджмент безопасности предпринимательства: Учеб. пособие / А.С. Соснин, П.Я. Прыгунов. — К.: Европ. ун-т, 2004. — 357 с.
18. Третьякова Н.С. Разработка системы управления экономической безопасностью предприятий: дис. на соискание учёной степени канд. экон. наук: 08.00.05 / Н.С. Третьякова. — Санкт-Петербург, 2003. — 206 с.
19. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [кер. вид. проекту П.М. Мовчан, В.В. Німчук, В.Й. Клічак]. — К.: Дніпро, 2009. — 1332 с.
20. Большой экономический словарь / [под ред. А.Н. Азриляна]. — 7-е изд., доп. — М.: Институт новой экономики, 2007. — 1472 с.